ВАТАНПӘРВӘРЛЕК ДӘРЕСЕ

Мәктәпләрдә – патриотлык һәм әхлак турында

> 2

Хәзрәт чишмәсе

ЯЛЧЫГОЛ ДӘВАМЧЫЛАРЫ

Аның иҗаты – халык мирасы

> 3

ГАИЛӘ БӘЙРӘМЕ

«Нечкәбил» бәйгесе ир белән хатын, ата-ана һәм бала арасын тагын да якынайта

> 4

РӨСТӘМ АСАЕВ:

«Сәхнә – хобби гына түгел, тормышның аерылгысыз өлеше»

> 4

ВАТАНЫМ ТАТАРСТАН

1918 елның 12 мартыннан бирле чыга | ИҖТИМАГЫЙ-СӘЯСИ ГОМУМТАТАР ГАЗЕТАСЫ | № 137 (28910) | Сишәмбе | 20 сентябрь | 2022 ел

Газета 1968 елда Хезмәт Кызыл Байрагы ордены белән бүләкләнде

www.vatantat.ru /vatanimtatarstan /t.me/vatantat

4604609 000131

Динә
ГЫЙЛАҖИЕВА

ЕГЫЛГАННЫ КӨТӘСЕ ТҮГЕЛ

ТАБИБЛАР ДИСПАНСЕРИЗАЦИЯГӘ ҖИТДИ КАРАРГА ӨНДИ

Гомерне саклап калучы лотерея билеты. Татарстан Сәламәтлек саклау министрлыгының баш онкологы Эдуард Нагуманов диспансеризацияне шулай дип атый. «Диспансеризация программасы ул лотерея кебек. Анда отып, сәламәтлегеңне генә түгел, гомереңне үк саклап калырга була», – ди ул. Әлеге профилактик чараның ни дәрәҗәдә нәтиҗәле һәм файдалы икәнлеге турында белгечләр гел сөйләп, искәртеп тора. Әмма, шуңа да карамастан, күпләр шушы мөмкинлектән файдаланмыйча, аңа бармак аша каравын дәвам итә, дип күрсенә алар.

Уен эш түгел

Быелның гыйнвар – август аралыгында Татарстанда диспансеризация узган һәр 11 кешенең берсендә теге яки бу чир ачыкланган. Татарстан Сәламәтлек саклау министрлыгының профилактик ярдәм бүлеге башлыгы Елена Хафизова сүзләренә караганда, соңгы сигез ай эчендә шушы профилактик тикшеренүне узган кешеләрдә барлыгы 38 мең авыру ачыкланган.

– Һәр 11 кешенең берсе теге яки бу чир белән авырганлыгын беренче тапкыр шунда белгән. Диспансеризация узучыларның 7 процентында йөрәк-кан тамыры авырулары килеп чыгу ихтималы зур икәнлеге ачыкланган. Һәр 11 кешенең берсе артык авырлыктан интегә. Бу шулай ук йөрәк-кан тамыры, яман шеш авырулары килеп чыгуга этәргеч булырга мөмкин, – дип сөйләде ул журналистлар белән очрашуда.

Елена Хафизова сүзләренә караганда, рәсми саннардан чәчләр үрә торса да, халык профилактик тикшеренүләргә әле дә булса бармак аша карый бирә. Шул ук диспансеризацияне вакытында уза алмавын да күпләр вакыты булмау, эштән китә алмавы белән аңлата.

– Закон буенча, эш бирүче диспансеризация узган өчен түләнә торган ял көне бирергә тиеш. 40 яшьтән өлкәнрәк хезмәткәрләргә ул елга бер тапкыр, пенсия һәм пенсия алды яшендәге хезмәткәрләргә елга ике көн, калган хезмәткәрләргә өч елга бер тапкыр бирелергә тиеш. Аннары, эшләүчеләргә уңайлы булсын өчен хәзер диспансеризацияне кичке якта яки шимбә көнне дә узып була, – ди Елена Хафизова.

Татарстан Сәламәтлек саклау министрлыгының гомуми табиблык практикасы буенча штаттан тыш баш белгече Люция Хафизова диспансеризациягә бигрәк тә яшьләрнең сирәк баруына көрсенә. Ә бит, билгеле булганча, соңгы арада заманында өлкәннәр чире саналган бик күп кенә авырулар да яшәрә бара. Аларны башлангыч чорда ачыклап, вакытында чарасын күреп өлгерергә кирәк.

– Диспансеризация узмаган кеше табибка мөрәҗәгать иткәндә инде бик соң булырга мөмкин. Юкса ул кан әйләнеше, шикәр чире, сулыш юллары авыруын, яман шешне башлангыч чорда ук ачыкларга ярдәм итә. Гыйнвардан башлап атна саен халык арасында үлем-китем очракларына анализ ясыйбыз. Инфекцияле булмаган хроник авырулардан вафат булучыларның күбесе бу тикшеренүне бөтенләй узмаган. Табибка соң чиккә җиткәч – яман шешнең соңгы стадиясендә яки инфаркт, инсульт булгач кына мөрәҗәгать иткән, – ди белгеч.

shutterstock.com

Яшерү яман

Тикшеренүне уза башлап, ярты юлда калдыручылар да шактый икән. Билгеле булганча, диспансеризация узарга теләгән кеше иң элек үзе беркетелгән хастаханәгә барып терапевтка мөрәҗәгать итәргә тиеш. Алга таба ул табиб кушкан анализларны тапшырып, үз яшенә билгеләнгән тикшеренүләрне уза. Тикшеренү барышында хилафлыклар табылса, кеше тар белгечләргә җибәрелә. Күпләр диспансеризациянең менә шушы икенче өлешен үтеп бетерми икән.

– Яман шеш ихтималы дигән сүзне ишетүгә кеше аеруча куркып кала. Тикшерү барышында ниндидер хилафлыклар күзәтелгән кешеләрнең 30–35 проценты алга таба тикшеренүдән баш тарта. Еш кына аларның ни өчен болай эшләвен үзебез дә аңлап бетермибез. Соңгы тапкыр тире яман шешен ачыклауга багышланган чарада онкодиспансерга тиредә пәйда булган ниндидер ят әйберләр фотосы салынган 386 хат килде. Шуларның 86сын турыдан-туры үзебезгә килеп, ахыргача тикшеренеп бетәргә чакырдык. Шуларның 49ы гына сүзебезгә колак салды. Калганнарына электрон почта аша кабат чакыру җибәрдек. Шуннан соң тагын өчесе килде. Калганнарыннан әле дә хәбәр юк, – ди Татарстанның баш онкологы.

Бүген Татарстанда элеккечә үк тире, эчәклек, сөт бизе яман шеше иң киң таралган. Диспансеризация исә барлык төр яман шешләрнең яртысын ачыкларга ярдәм итә, ди белгечләр. Аерым алганда, диспансеризация программасы кысасында каралган скрининг технологияләре ярдәмендә сөт бизләре, аналык муентыгы, мәни бизе, эчәклек яман шешен 1–2 стадиядә чакта ук ачыкларга мөмкин.

– Яман чир вакытында сызлау, авырту кебек билгеләр чир инде яхшы ук азган мәлдә генә күренә башлый. Шуңа күрә хәлне шушы хәлгә җиткермәс өчен диспансеризация кебек профилактик чараларда катнашырга, чирне башлангыч чорда ук ачыкларга кирәк. Бүген безгә мөрәҗәгать итүчеләрнең күбесе – менә шушы тикшеренүләргә бармак аша караган, авыруны азындырганчы йөргән кешеләр. Андый чакта инде без дә әллә ни ярдәм итә алмыйбыз, – ди Эдуард Нагуманов.

Ахыры 2 нче биттә >

Поезд килеп җитте

Кичә Казанга Владивостоктан тәүге контейнер поезды килеп җитте. Азия – Тын океан төбәге илләреннән халык өчен көндәлек кирәкле товарлар төягән поезд безгә 11 көн килгән. Исегезгә төшерәбез: Владивосток – Казан маршруты буенча даими поездлар җибәрү тантанасы 6 сентябрь көнне, Көнчыгыш икътисади форумы кысасында, Татарстан Президенты Рөстәм Миңнеханов катнашында узды. Татарстан Президенты ярдәмчесе, бизнес-омбудсмен Фәрит Абдулганиев әйтүенчә, контейнер поезды товарны китереп җиткерү вакытын ике тапкыр киметү мөмкинлеге бирә.

FESCO Kazan Shuttle поездлары аена ике тапкыр Владивосток станциясеннән Казанның Тихорецкая станциясенә товар китерәчәк. Аннан инде товар Татарстанның һәм Идел буе төбәгенең башка шәһәрләренә җибәреләчәк. Моңа кадәр йөкләрнең күпчелеге Мәскәү аша китерелгән. Владивостоктан килгән тәүге поезд барлыгы 85 контейнер – 1,2 мең тоннадан артыграк йөк китергән.

Үзебезнекенә утырганнар

Август аенда илебез базарында сатылган машиналарның 40 проценты чамасы «АвтоВАЗ» автомобильләренә туры килә. Автоконцерн президенты Максим Соколов «РИА Новости» хәбәрчесенә белдергәнчә, узган айда Lada машинасын сату буенча яңа чор рекорды куелган. «АвтоВАЗ» машиналары базарның 20–22, кайвакыт 25 процентын тәшкил итсә, августта бу күрсәткеч 40 процентка җиткән. Тәгаенләп әйтсәк, җәйнең соңгы аенда 18087 Lada сатылган. Бу – июль аендагыга караганда 75,2 процентка күбрәк, ә узган елдагыга караганда 7 процентка кимрәк.

Соколов әйтүенчә, компания Россиянең автомобиль базарындагы өлешен арттыручы Кытай брендлары – Haval, Geely һәм Chery белән көндәшлеккә әзер.

Салымны киметергә

2 һәм аннан күбрәк балалы гаиләләрне җир кишәрлеген сатканда салым түләүдән азат итәргә мөмкиннәр. Дәүләт Думасының Иминлек һәм коррупциягә каршы көрәш комитеты рәисе Василий Пискарев, Энергетика комитеты әгъзасы Григорий Шилкин шундый тәкъдим керткән. Биредә сүз 18 яшькә кадәрге балалар (көндез белем алган очракта 24 яшькә кадәр) турында бара. Сатудан кергән акчаның шул ук елда яңа күчемсез милек алу өчен тотылырга тиешлеге билгеләп үтелә. Моңа кадәр фатир яки йорт сатканда гына шундый чара каралган булган. Менә хәзер ул йорт төзү өчен җир кишәрлеген сатуга да кагылырга мөмкин.

Салым түләүгә байтак акча таләп ителә. 10 сутый җир кишәрлеге саткан очракта салым күләме 300 мең сум һәм аннан күбрәк тәшкил итәргә мөмкин.

Илдар Мөхәммәтҗанов

Вазгыять һәм гамәл

Таныш сукмак

ИСЛАМ ДӨНЬЯСЫ ИЛЛӘРЕ БЕЛӘН МӨНӘСӘБӘТЛӘР КОРУДА ТАТАРСТАННЫҢ РОЛЕ ЗУР

Соңгы арада халыкара сәяси мәйданда ислам дөньясы илләренең активлыгы күренә башлады. Элегрәк сәясәт белгечләре «фәкыйрьләр цивилизациясе» дигән сүз белән тасвирлаган илләр бүген үзләрен ышанычлы партнер буларак тәкъдим итә. Алар белән фикер алышырлык вакыйгалар да, хезмәттәшлекне үстерерлек юнәлешләр дә, уртак эшләр дә шактый.

Россия дә моннан файдалана, билгеле. Еш кына (бәлки, күпчелек очракта) илләр арасында дуслык җепләрен ныгытучы булып Татарстан, ә аны сузучы буларак республиканың Президенты чыгыш ясый.

Бару-кайту гына түгел

Билгеле булганча, Татарстан Президенты Рөстәм Миңнеханов шушы көннәрдә Иранга эш сәфәре кыла. Сүз уңаеннан, республика җитәкчесенең соңгы вакытта Көнчыгышта Россиянең төп вәкиле булып чыгыш ясавы ешаюына игътибар итми мөмкин түгел. Аның Казахстан, Үзбәкстан, Сенегалга сәфәрләрен, Берләшкән Гарәп Әмирлекләре, Бәһрәйн, Әфганстан, Фәләстыйн, Төркия вәкилләренең Казанга рәсми очрашуга килүләрен телгә алу да җитә. Әлбәттә, очрашулар төрле юнәлештәге ике якка да файда китерерлек элемтәләр барлауга бәйле.

Республика өчен Иран (һәм киресенчә) нәрсәсе белән кызыклы? Сүз уңаеннан, яңа тарихка күз салсаң, ике дәүләт арасында эшлекле мөнәсәбәтләр 1996 елдан башлап корылып килә. Ул вакытта Татарстанның беренче Президенты Минтимер Шәймиев ислам республикасының парламент Рәисе һәм Премьер-министры белән очрашып, ике як арасында сәүдә буенча хезмәттәшлек турында меморандум имзалаган иде.

Соңрак исә очрашулар да, килешүләр дә ешайды. Быел бигрәк тә: июльдә Иран делегациясе Казанда булып киткән иде, август уртасында Татарстан Президенты Гилян провинциясе губернаторы Асадолла Аббаси белән онлайн очрашу үткәрде, сентябрь башында Рөстәм Миңнеханов нефть министры урынбасары – Иран илкүләм нефть химиясе компаниясе генераль директоры Мортеза Шах Мирзаи белән очрашу оештырды.

Бу юлы сәфәр барышында Татарстан Президенты губернаторлар белән очрашты, сәнәгать предприятиеләрендә булды һәм эшлекле киңәшмәләрдә чыгыш ясады. Шулай ук Рөстәм Миңнеханов Россия Президенты Владимир Путин йөкләмәсе буенча җитәкчелек итә торган «Россия – Ислам дөньясы» стратегик күзаллау төркеме кысасында Иран белән хезмәттәшлек турында фикер алышты.

Рөстәм Миңнеханов сүзләренчә, сәфәрнең төп максаты – икътисади хезмәттәшлекне арттыру һәм яңа элемтәләр табу. Аерым алганда, логистика, транспорт, азык-төлек, агросәнәгать өлкәсе, уртак проектлар турында сүз барды.

Ахыры 2 нче биттә >

Сүзгә-сүз

Наталья КОСТЕНКО, Дәүләт Думасының Туризм һәм туристлык инфраструктурасын үстерү буенча комитет рәисе урынбасары:

Россиядә туризм буенча яңа юнәлешләрне үстерүгә карашны үзгәртергә кирәк. Турсервис сыйфаты артса, транспорт инфраструктурасы яхшыра, юллар, туристларны урнаштыру өчен яңа урыннар барлыкка килә, туроператорлар активрак эшли. Бүген боларның берсе дә юк әле. Милли маршрутларны үстерү мөһим. Төбәкләр дә үсешкә үз өлешен кертергә тиеш. Дәүләтнең бурычы туристлар агымын булдыру булса, төбәкләрнең – үз территорияләрен төзекләндерү.

(«Парламентская газета»дан)

ЯШЬЛӘР НИНДИ КИТАП УКЫЙ?

Россия мәгариф академиясенең Тәрбия институты матбугат үзәге мәгълүматларына караганда, илдә яшәүче яшьләрнең күпчелеге матур әдәбият һәм психология турында китаплар белән кызыксына. Тарихи жанрны сирәгрәк укыйлар икән.

Матур әдәбият	60%
Психология	42%
Фәнни-популяр әдәбият	22%
Тарих	22%

Яртысы әзер

Төзүчеләр М12 юлының яртысында диярлек асфальт-бетон түшәмәсе нигезен салып куйган инде. «Автодор»ның матбугат хезмәте хәбәр иткәнчә, юлчылар җәйге сезонда – 318 чакрым, шул исәптән Татарстанда 55 чакрым озынлыкта юлга асфальт түшәгән.

Төзелешнең зур тизлектә алып барылуы юлның буеннан-буена төзелеш базалары һәм асфальт-бетон заводлар урнаштырылуга бәйле. Быел җәен Владимир өлкәсендә 4 асфальт-бетон заводы эшләтелә башлаган. Икесе узган елда төзелгән, тагын берсе май аенда ачылган.

Мәскәү – Казан юлының беренче өлеше 23 чакрым озынлыкта булып, Үзәк боҗра автомобиль юлын (ЦКАД) Мәскәүнең зур боҗра юлына тоташтырачак. Россия вице-премьеры Марат Хөснуллин билгеләп үткәнчә, юлның Мәскәү янындагы бу өлеше планда каралганнан бер елга алданрак салынган.

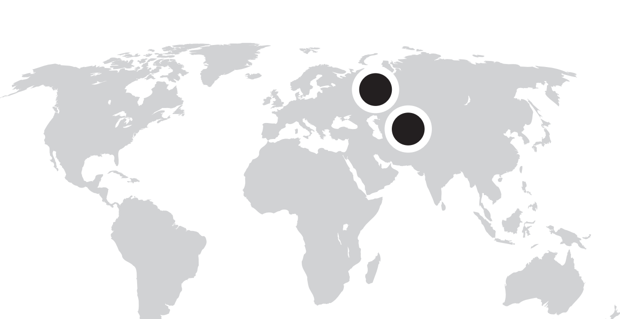

Рәшит ФӘТХРАХМАНОВ

Дөньяда

СӘМӘРКАНД ВАШИНГТОНГА КАРШЫМЫ?

Үткән атнада Үзбәкстан сәяси вакыйгаларның бөтендөнья үзәгенә әверелеп алды. Сәмәркандта Шанхай хезмәттәшлеге оешмасы илләре лидерлары очрашуы бу юлы зур тарихи вакыйга буларак кабул ителде. Дөньяның күпчелек халкы яши торган илләрне берләштерүче оешманың саммиты 2001 елда төзелгәннән соңгы чорда беренче тапкыр шулай масштаблы вакыйга буларак кабул ителгәндер, мөгаен. Үз составына Кытай, Һиндстан, Пакьстан, Россия кебек гигантларны туплаган; Казахстан, Үзбәкстан, Кыргызстан, Таҗикстан кебек Үзәк Азия республикаларын җыйган оешма киңәю һәм үсү процессы кичерә. Шактый зур географиягә ия булган бу оешманы БМО Генераль секретаренең сәяси мәсьәләләр буенча урынбасары Розмари Дикарло: «Евразия – төбәк дипломатиясенең әйдәп баручы көче», – дип атады.

Шанхай хезмәттәшлеге оешмасы очрашуы бик катлаулы шартларда үтте. Икътисадта глобаль элемтәләр өзелә һәм югала, элек дөньякүләм арбитр буларак чыгыш ясаган Вашингтонның дөньякүләм йогынтысы кими, Евросоюзның үз эчендә проблемалар баштан ашкан, Украина мәйданындагы канлы конфликт нәтиҗәсендә кертелгән тиңе булмаган санкцияләр бер Россиянең генә түгел, дөньяның башка илләренең дә үсешенә комачаулый, илләр арасында кораллы конфликтлар саны үсә һәм зур сугышка әверелү белән яный.

Шанхай хезмәттәшлеге оешмасына кергән дәүләтләр (анда хәзер Согуд Гарәбстаны кебек углерод державасы да керергә омтыла) уртак тел таба алсалар, сәясәттә һәм икътисадта Вашингтон диктатына каршы торырлык һәм дөнья дәүләтләрен берләштерерлек үзәккә әверелер иделәр. Әмма беренче күз ташлау белән үк оешманың үз эчендә бердәмлек юк икәне күренә. Традицион рәвештә этле-мәчеле яшәүче Кытай һәм Һиндстанны, Пакьстан һәм Һиндстанны ничек берләштерәсең? Казахстан – Россия арасында да соңгы вакытларда салкын җилләр исә. Азәрбайҗан белән Әрмәнстан саммит алдыннан гына сугыша ук башладылар. Кыргызстан – Таҗикстан конфликты саммит вакытында ут ачуга барып җитте. Кытай лидеры Синың Казахстанның территориаль бөтенлеген гарантияләү турындагы сүзләренең кайсы илгә каршы юнәлтелгәнлеген аңлау да кыен түгел. Кытай үзен оешманың төп лидеры, хуҗа буларак тота. Пекинның Беларуська да бөтенлек гарантияләве, Таҗикстанны үз контроленә алу турындагы сүзләре дөньякүләм арбитрлыкка дәгъва буларак яңгырый. Ә менә оешмада Россиянең роле арткы планга күчеп баруы сизелә. Һиндстан Премьеры Modиның: «Хәзерге эпоха сугышлар эпохасы түгел», – дигән сүзләре Путинга кисәтү буларак яңгырады. ШОС дәүләтләренең күпчелеге махсус хәрби операцияне туктатырга өндиләр. Владимир Владимирович та хәрби хәрәкәтләрне төгәлләүне куәтли, әмма Киевның сөйләшүләрдән баш тартуыннан зарлана. Сәмәрканд форумының йомгак декларациясендә дә көч кулланудан баш тартуга чакыру бар. Очрашуның йомгагы уртак фикерләр игълан итү белән төгәлләнде, әлбәттә. Вәләкин декларацияне гамәлгә ашыру катлаулы булачак. Тормышта без бөтенләй башка чынбарлык белән очрашачакбыз. Россия Куркынычсызлык советы секретаре Патрушевның саммиттан соң стратегик тотрыклылык мәсьәләләрен тикшерү өчен Кытайга очуы Россиянең тынычлык урнаштыру өчен Пекинда аркадашлык эзләве буларак аңлашыла.

Россиядә

АКЧАНЫ ДЕФИЦИТКА ТОТАРГА

Россиянең икътисади богауларын кысу омтылышы көннән-көн көчәя һәм үзенең нәтиҗәләрен дә бирә. Вашингтон Мәскәү белән хезмәттәшлек итүче илләргә басымын арттыра. Соңгы көннәрдә Төркиядә «Мир» картасын куллану кыенлашты, диләр, чөнки океан артыннан Әнкарага бу уңайдан бармак янау күзәтелә. Казахстан Тышкы эшләр министрлыгы Россия белән сәүдәне Америка санкцияләре контроле астында гына алып барылачагын игълан итте. Мәскәү белән бер генә килешү дә АКШ чиновниклары рөхсәтеннән башка төзелмәячәк дигән сүз икән бу. Әлегә Казахстан санкция астындагы продуктларны Россиягә кертү өчен иң уңай базарларның берсе иде.

Россиянең Үзәк банкы да эчке базарда товарлар тәкъдим итү кимер дип белдерә. Сыйфатлы товарларның дефициты көтелә, сатып алынган товарларга сервис хезмәте күрсәтү чикләнә, ди. Икътисадчы Наталья Зубаревич тулы булмаган эш көненә күчүчеләр саны артачак дип фаразлый. Предприятиеләрнең күбесе импорт комплектлаучы детальләрдән колак кага, чит ил җиһазлары акрынлап ватыла башлый. Бар нәрсәне дә параллель импорт ярдәмендә табып булмаячак. Россия чималын чит илләрдә урнаштыру кыенлашачак. Ташкүмер чыгару 6 процентка кимер дип рәсми рәвештә игълан ителә. Металлурглар, корыч җитештерү 13 процентка түбәнәячәк, диләр. Профиль министрлыгы, 9–10 процент кына, дип белдерә. Кимүнең иң кечкенә саны да байтак кешенең эшсез калуын яисә тулы булмаган эш көненә күчәчәген вәгъдә итә.

Катлаулы икътисади шартларда халыкка акча саклауның ышанычлы юлларын тәкъдим иткән рәсми киңәшләр дә яңгырый. Федераль финанс министры урынбасары Алексей Моисеев гамәлдәге вазгыятьтә гражданнар кайбер чит ил товарларының тотрыклы импортына исәп тотмасыннар дигән белдерү ясады. Аның фикеренчә, акчаны дус булмаган илләр валютасына алыштыру – өметсез эш. Байлыкны саклауның иң яхшы юлы – хәзер Россиягә импортлау кыен булган товарларны күпләп сатып алу. Дөрес, Моисеев әфәнде бу мәсьәләдә үзен белгеч дип санамый икән. Ул бары тик хөкүмәт киңәшмәләрендә түрәләрнең акчаны импорт товарлар сатып алып алып саклауны хуплауларын гына ишеткән.

Безнең кебек гади кешеләргә ул киңәшне тотуның бер кыен ягы бар инде барын. Акчаны каян алырга? Акчасы булса, тотар җаен табар идек әле ничек тә. Сораштырулар нәтиҗәсе шуны күрсәтә: махсус хәрби операция башланганнан соң россиялеләрнең 80 проценттан артыгының саклардык акчасы юк икән. Микрозайм алучылар саны да арта. Кыска вакытка бурычка алынган акчаның уртача күләме 16,3 мең сумнан 24,8 мең сумга җиткән.

ТАНЫШ СУКМАК

< Ахыры. Башы 1 нче биттә

Ышаныч, өмет, терәк

Гомумән, Иран белән генә түгел, ислам дөньясы илләре белән якынаю нинди әһәмияткә ия соң? Дини һәм мәдәни якынлыктан кала икътисади, фәнни, сәнәгый һәм башка өлкәләрдә уртаклык табарга мөмкинме? Ни өчен бу мәсьәләдә Татарстанга таяналар? Бу җәһәттән фикерләр күчәре бер юнәлештә әйләнә.

Политолог, Көнчыгыш белгече Руслан Айсин фикеренчә, ислам дөньясы илләре белән мөнәсәбәтләр кору кичә-бүген генә барлыкка килгән күренеш түгел.

– Моңа кадәр дә без мөселман илләре белән бәйләнешләрне булдырдык, ныгыттык. Татарстан Хөкүмәте бу өлкәдә күп көч куйды. Шулай да хәзерге вазгыятьтә бу актуальрәк, – ди белгеч. – Тыюлар, чикләүләр сәбәпле, Россиягә дә Шәрык илләренә игътибарын көчәйтергә һәм карашын үзгәртергә кирәк. Төрек-ислам дөньясының әһәмиятле бер өлеше буларак, Татарстан бу процесста актив катнаша ала. Рөстәм Миңнеханов бу эш белән шөгыльләнә. Әйтергә кирәк, бик җитди рәвештә. Казанышлары да бар. Иран, Гарәп илләре, Төркия, Урта Азия илләре белән мөнәсәбәтләре яхшы.

Руслан Айсин сүзләренчә, икътисади бәйләнешләр генә түгел, милли-мәдәни, рухи багланышларны да исәпкә алырга кирәк.

– Санап киткән илләрдә милләттәшләребез дә гомер итә. Шуңа күрә ислам дөньясы белән хезмәттәшлекне көчәйтү безнең өчен кулай. Бу юл – таныш юл. Күрәсең, Россиягә күптәннән әлеге тарафка йөз борырга кирәк иде. Күренекле тарихчы Лев Гумилев сүзләре белән әйткәндә, Россия ул – православ-ислам цивилизациясе. Ислам – дәүләтчелекне оештыру һәм торгызуда зур өлеш керткән, бу җирләргә иртәрәк килгән дин, – ди сәясәт белгече. – Ислам мәгариф системасын, фән, сәүдә итү концепциясен бирде. «Татарларга тылмач кирәкми» – татарларда шундый әйтем бар, аны Президент та еш әйтә. Электән үк татар күп телләрне яхшы белгән, дипломатия, сәүдә эшендә катнашкан. Шуңа да бу традицияне хәзер дә дәвам итү кирәк. Татарлар бу юнәлештә әйдәман була ала. Булдыра да. Безгә дилбегәне үз кулыбызга алырга кирәк, чөнки ул милләтебез язмышына да нык бәйле.

tatarstan.ru

Бер караганда, ислам дөньясы илләре белән элемтәләр урнаштыруда Татарстанны иң еш сайлаулары табигыйдер дә. Республика Президенты Рөстәм Миңнеханов Россиядәге ислам диненең төп тарафдарларының берсе саналган төбәкне җитәкли. Сәясәтче буларак табигый сәләтләре дә роль уйнамый калмагандыр. Президентның бу җәһәттән:

– Безнең илебез күпмилләтле, күпконфессияле. Израильгә барырга кирәк икән, анда татарны түгел, яһүдне җибәрергә кирәк. Ә гарәп илләренә барырга кирәксә, бу бурычны мөселманнардан да яхшырак үтәүче булмас. Бу – безнең илебезнең өстенлеге дә. Ислам дөньясы белән хезмәттәшлек итү өчен ил Президенты Владимир Путин мине сайлады («Россия – Ислам дөньясы» төркеме турында сүз. – **Ред.**). Бу безнең үз төбәгебез кысасында гына түгел, бөтен Россия дәүләте мәнфәгатьләрендә эшләвебез турында сөйли. Татарстанның партнер буларак абруе яхшы. Үз дәрәҗәбезне сакларга кирәк, – дигәне бар.

Татарстанның башка илләр каршында абруйлы булуын Көнчыгыш, ислам белгече Алексей Малашенко да әйтә. «Россиянең мөселман өлеше буларак Татарстан – хөрмәт казанган төбәк. Якын Көнчыгышта гына түгел. Россия составында шундый абруйлы субъект булу бик мөһим. Казан да бу өлкәдә үзен яхшы күрсәтә, эш алып бара. Бу Россиянең полимәдәни ил булуын раслый», – дигән фикердә ул.

Илнең икътисады өчен дә мөселман илләре белән дуслык урнаштыру кулай. Бу хакта федераль дәрәҗәдәге җитәкчеләр дә бер генә әйтмәде.

– Ислам дөньясы илләре белән хезмәттәшлекне үстерү хәзер аеруча мөһим. Дөньякүләм икътисад яңа сынаулар каршында калды. Санкцияләр дә моңа тәэсир итә, – дигән иде Россия икътисад министры Михаил Решетников Казандагы бер чыгышында. – Россия икътисадын юк итүгә юнәлгән чаралар асылда бөтен дөньядагы икътисадка һәм сәүдәгә зыян сала.

Ислам Хезмәттәшлеге Оешмасы каршындагы Россиянең махсус вәкиле Рамазан Абдулатыйпов шулай ук Татарстанның ислам дөньясы илләре белән багланышларны җайга салу буенча Россия төбәкләре арасында алдынгы булуын әйтә.

– Татарстан бу өлкәдә флагман булды. Хәзерге көндә «Россия – Ислам дөньясы» төркеме дә илнең тышкы сәясәтен тормышка ашыруда әһәмиятле роль уйный. Мөселман илләренең терәк булуы безгә бик мөһим, – дигән фикердә тора ул.

ДӘҮЛӘТ СОВЕТЫНА ҮТМӘГӘН СӘЯСИ ПАРТИЯЛӘР ИГЪТИБАРЫНА

Татарстан Дәүләт Советы Президиумы, «Сәяси партияләр турында» Федераль закон нигезендә, Дәүләт Советының утыз дүртенче утырышына (23 сентябрьдә үткәреләчәк) Дәүләт Советына үтмәгән сәяси партияләр вәкилләрен чакыру турында карар кабул итте. Алар «Балигъ булмаганнарга сатуны чикләүне билгеләү ягыннан, Татарстан Республикасы аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» республика законы проектын карап тикшерүдә катнашачак.

Закон белән Дәүләт Советының рәсми сайтында (gossov.tatarstan.ru) «Эшчәнлек. Законнар иҗат итү. Закон проектлары һәм аларны карап тикшерү стадияләре» бүлегендә танышырга мөмкин.

Сәяси партиянең Дәүләт Советы утырышында катнашуы турында партия төбәк бүлеге җитәкче органы карарын, партия вәкиленең фамилиясен, исемен, атасының исемен күрсәтеп, 21 сентябрь 12.00 сәгатьтән дә соңга калмыйча, Дәүләт Советына (адресы: 420060, Казан ш., Ирек мәйданы, 1 й.) тапшырырга, шулай ук партия фикерен белдерү өчен вәкиленең фикер алышуларда катнашуга вәкаләтле булу-булмавы турында хәбәр итәргә кирәк (чыгыш ясау вакыты – 10 минутка кадәр).

Белешмәләр алу өчен телефон: 267-63-63.

ДӘҮЛӘТ СОВЕТЫ ДЕПУТАТЛАРЫ ИГЪТИБАРЫНА

Алтынчы чакырылыш Татарстан Дәүләт Советының утыз дүртенче утырышы 23 сентябрь көнне (10.00 сәгатьтә башлана) Дәүләт Советы утырышлар залында үткәрелә.

Депутатлар Дәүләт Советы бинасында 23 сентябрьдә 8.00 сәгатьтән башлап теркәлә.

Белешмәләр алу өчен телефон: 267-63-62.

ЕГЫЛГАННЫ КӨТӘСЕ ТҮГЕЛ

< Ахыры. Башы 1 нче биттә.

Җентеклесе дә бар

Быел Татарстанда 245 меңгә якын кеше җентекле диспансеризация узарга тиеш. Бүген шуларның яртысы әлеге төр тикшеренүне узган инде. Билгеле булганча, узган елның 1 июленнән Россиядә җентекле диспансеризация дигән төшенчә гамәлгә керде. Ул коронавирус белән авырып терелгән кешенең сәламәтлеген тулысынча тикшерү, мәкерле чир аркасында өзлегүләрне кисәтү өчен уздырыла. Аны гадәти диспансеризация белән бутарга ярамый. Җентеклесе исә аның бер төре булып тора.

Елена Хафизова сүзләренә караганда, җентекле диспансеризацияне узу өчен коронавирус белән авырганнан соң, ким дигәндә ике ай узгач, яшәү урыны буенча теркәлгән хастаханәгә мөрәҗәгать итәргә кирәк. Аны коронавирус диагнозы рәсми рәвештә расланган кешеләр һәм ПЦР-тесты уңай нәтиҗә бирмәсә дә, ковид белән авырган кешеләр уза ала.

Бу төр диспансеризация шулай ук ике этаптан тора. Беренче этапны һәркем үтәргә тиеш. Монда иң элек анкета тутырыла. Анда язылганнарга нигезләнеп, табиб кешенең ковидны ни рәвешле, нинди билгеләр белән уздыруын күзаллый ала. Алга таба сатурация күрсәткече, ягъни кандагы кислород дәрәҗәсе тикшерелә. Ул 94 проценттан да түбәнрәк булса, кешене компьютер томографиясенә озаталар.

Аннары кеше алты минут буе атлап йөрергә тиеш. Сау-сәламәт кеше шушы вакыт эчендә 550 метр араны бернинди тын кысылу, йөрәк кагуларсыз узарга тиеш. Бу тестны уза алмаган кешегә эхокардиография (ЭХО) ясала. Шул рәвешле йөрәге тикшерелә.

Җентекле диспансеризациянең беренче этабында гомуми кан анализы да тапшырырга кирәк. Ел дәвамында рентген узмаган кешегә бу тикшеренүне дә үтәргә туры киләчәк. Әгәр коронавирус белән авырган кешенең билгеле бер зарлары булса, әйтик, чәч коелудан интексә, ул чәч табибы – трихологка да күренергә тиеш булачак. Алда телгә алынган барлык анализ, тикшеренүләр нәтиҗәсенә таянып, терапевт өстәмә тикшеренү узарга кирәкме-юкмы икәнлеген ачыклаячак.

Коронавирусны авыр һәм уртача авырлыкта уздырган кешеләрнең канындагы D-димер күрсәткече тикшерелә. Ул нормадан 1,5–2 тапкыр югарырак булган очракта, кеше җентекле диспансеризациянең икенче этабын узарга тиеш. Бу очракта аяктагы кан тамырлары тикшереләчәк. Ул тромб килеп чыгуны кисәтү өчен эшләнә. Сатурация дәрәҗәсе 94 проценттан түбәнрәк булганда компьютер томографиясе белән йөрәккә УЗИ ясала.

МӨҺИМ СӨЙЛӘШҮ

ЯҢА ДӘРЕСКӘ ӨМЕТЛӘР НИНДИ?

Яшәргә өйрәнәбез

Мәктәпләрдә хәзер һәр дүшәмбе иртәсе дәүләт әләмнәре күтәрү, гимн башкарудан һәм «Мөһим сөйләшү» дәресләреннән башлана. Анда Ватан кадере, тарихи шәхесләр, әхлак турында сөйләшәләр. Яңа дәресләр үз мәнфәгатьләрен кайгыртып яшәргә ияләнгән яшьләрнең рухи дөньясын үзгәртә алырмы?

Илдар Мөхәммәтҗанов

«Туган ил», «Авыл», «Әти-әни кадере» төшенчәләре икенче урынга калып барган заманда мәктәпкә яңа дәрес кайтты. Яшь буында Ватанга, туган нигезгә, әти-әниләргә карата хөрмәт тәрбияләүне күздә тота ул. Укучылар бу дәресләрне, безне нәрсәгә өйрәтерләр икән, дип көтә. Шул ук вакытта өлкәннәр: «Чипсы ашап, телефон тотып үскән балада туган илгә мәхәббәтне ничек уятырлар икән?» – дип уйлана. Буа районының Яңавыл авылында яшәүче 97 яшьлек Бөек Ватан сугышы ветераны, элеккеге укытучы (октябрьдә 98 тула) Әнвәр Низамов патриотик тәрбия турында сүз чыккач, үз фикерен белдерде.

– Ватанпәрвәрлек хисе ул туган җирдән башлана. Элек гөрләп торган авылның яртысыннан күбесендә халык яшәми. Яшьләр шәһәргә китә дә кире кайтмый. Авыл урамнары бушап калуга йөрәк әрни. Туган илгә мәхәббәт тәрбияләү мәсьәләсе җиңел түгел, – ди Әнвәр ага, авыр сулап. – Элеккеге белән хәзерге тәрбияне чагыштырып булмый. Укытучыларга сабырлык бирсен, дип телим. Бер сүз әйтсәң, баланың әнисе шундук мәктәпкә йөгерә киләчәк. Тәрбиясе дә, тормышы да башка. Кеше байлык артыннан куа. Рухи кыйммәтне беренче урынга куярга кирәк. Мәктәптә кертелгән яңа дәрес файдага булмый калмас. Кайчан да бер башларга кирәк бит.

Беренче дәрес «Белем көне: ни өчен укырга?» дигән темага багышланган иде. Арада «Безнең ил – Россия», Өлкәннәр көне, Укытучылар, Әтиләр, Әниләр көненә багышланганнары да бар. Шулай ук сүз волонтерлар, Россия символлары, гаилә бәйрәмнәре һәм башкалар хакында да барачак.

– Башкаларга охшамаган бу нинди дәрес дип, укучылар аны көтеп ала. Дәресне барлык сыйныф җитәкчеләре дә үткәрә. Telegramда махсус чатта дәрескә кирәкле методик белешмә, видеолар куела. Дәресләрне җиңел итеп үткәрәбез, – ди Спас районының Иске Рәҗәп мәктәбенең тәрбия эшләре буенча урынбасары, тарих укытучысы Мәдинә Җамалиева. – Мәсәлән, бүгенгесе Константин Циолковскийның тууына 165 ел тулуга багышланган иде. Аның тормышындагы кызыклы фактлар турында сөйләштек. Галәм турында искә алдык, укучылар галимгә карата фәлсәфи фикерләрен белдерде. Яңа дәресләрнең балаларда патриотик хис тәрбияләүдә файдасы зур булыр дип ышанабыз.

Без шалтыратканда Советлар Союзы Герое Борис Кузнецов исемендәге кадетлар мәктәп-интернат директоры Рәис Юнысовның әлеге дәрестән яңа гына чыккан чагы иде. Директор буларак, ул да сыйныфларга кереп, балаларның теләге белән кызыксына.

– Кызыклы итеп оештыру укытучыдан тора. Әгәр балага илнең киләчәге итеп карыйсың икән, бу җитди сөйләшүгә әйләнәчәк. Ә инде хисап өчен генә сөйләсәң, алар күңеленә бер нәрсә дә итә калмаячак. Туган илне сүз белән әмер биреп кенә яраттырып булмый. Моның өчен тарихны, әби-бабайларның үткәнен, җиде буынны өйрәтергә, илнең геройлары, дәүләт үсешенә керткән өлеше турында сөйләргә кирәк, – ди Рәис Юнысов.

Казан федераль университетының укыту һәм тәрбияләү методологиясе кафедрасы мөдире, педагогика фәннәре докторы Әнвәр Хуҗиәхмәтов белдергәнчә, мондый дәресләр күптән кирәк иде. Заманасында булган дәресләрне уку программасыннан алу зур фаҗигагә китерде дип саный ул. Нәтиҗәдә укымыйча гына – диплом, эшләмичә генә кесәгә акча тупый торган яшь буын үсеп җитте. Аларның балалары бүген бакчаларга, мәктәпләргә килә.

– Советлар Союзының мәгариф системасында бу эшчәнлек бик оешкан һәм төрле формада алып барыла иде. Кызганычка, узган гасырның туксанынчы елларыннан соң ул юкка чыкты. Әлеге сыйныф сәгатьләре мәктәпнең педсоветында карала иде. Патриотик дәресләр үткәрелде. Башлангыч хәрби белем дә бирелә иде. Хәзер алар барысы да кабат торгызылачак, әлбәттә. Бу дәрес кирәкми дигән бәхәс булырга да мөмкин түгел. Монда сүз ил, халык язмышы турында бара, – ди Әнвәр Хуҗиәхмәтов.

Аның әйтүенчә, дәресләрдә илдә барган сәяси вакыйгалар, икътисад, илнең үсеше, халыкара мөнәсәбәтләргә кагылышлы проблемаларга ачыклык кертеләчәк. Аны һәр сыйныфта баланың яшь үзенчәлекләрен, психологиясен күздә тотып үткәрергә кирәк.

– Мәктәпкә баргач, шаккатабыз. Хәзер мәктәпләрдә физкультура дәресләре бетте. Элек югары сыйныфларда егетләр физик яктан көчле булуы белән аерылып тора иде. Иртән 40 минут гимнастик күнегүләр ясата идек. Болар юкка чыкты. Бүген яшьләр армиягә бармас өчен нинди генә хәйлә тапмыйлар. Элек армиягә бармый калу дигән нәрсә юк иде. Шуңа күрә бу дәресләрнең кире кайтуы бик урынлы, – ди Әнвәр Хуҗиәхмәтов.

Сәрия МИФТАХОВА

ДОГА ИҢГӘН ҖИРДӘ

Зәйнең игенчелек өлкәсендә лидер булуы, ныклы адымнар белән алга баруы дин галимнәре, имамнарны җыйнап «Ялчыгол укулары» уздырудандыр да. Язучы, мәгърифәтче Таҗетдин Ялчыгол хөрмәтенә оештырылучы дини чара алдыннан район быел да урып-җыю эшләрен беренчеләрдән булып, яхшы күрсәткечләр белән төгәлләде. Дин галиме кабере зиярәт кылынган, күмәк намаз укылган, дога иңгән җирдә бәрәкәт бар, димәк.

tatarstan.ru

Моны яхшы аңлаган район башлыгы Разиф Кәримов Ялчыголның Зәй җирендә яшәп, затлы нәсел калдыруы белән горурлануын яшерми. Шул рәвешле зәйлеләр быелгы тугызынчы укуларны тагын да колачлырак итеп оештырды. Бернәрсә дә буш урында тумый. Тирән катламнардан Ялчыгол һәм аның дәвамчылары буенча тарихи, тәрбияви әһәмияткә ия кызыклы мәгълүматлар табыла тора. Куш-Елга авылында Ялчыгол дәвамчылары – Фәхретдин, Фәйзулла, аларның хәләлләре Бибисәйдә белән Бибилатыйфаның кабер ташлары табылу, «Хәзрәт чишмәсе» төзекләндерелү әлеге укуларны тагын да мәртәбәле.

Эзләнсәң, эзгә төшелә

Куш-Елга аксакаллары Фәхретдин, Фәйзулла хәзрәтләрнең үз мәдрәсәсе булып, шәкертләргә дин сабаклары бирүләре, аларның каберлекләре булулары турында ишетеп үсә. Габделхәй Мөхәммәтдинов алар каберен яхшы хәтерли, Камил Ногманов исә лаеклы ялга чыккач, ишан хәзрәтләре белән кызыксына, архивларга мөрәҗәгать итә. Эзләнсәң, эзгә төшелә.

– Ялчыгол оныгы Фәхретдин авылыбызга 1856 елда имам итеп билгеләнә. Ул – ишан дәрәҗәсенә ирешеп, үз мәдрәсәсен ачкан игелекле зат, – ди Камил ага.

Хәзрәтнең улы Фәйзулла да әтисе юлын дәвам итә, хаҗ гамәлләре кыла. Алар бергәләп Куш-Елга, Мөслим, Минзәлә, Сарман, Чаллы, Зәй якларыннан килгән укучы-шәкертләргә дини, дөньяви гыйлем, әхлакый тәрбия бирәләр. Бибисәйдә белән Бибилатыйфа абыстайлар исә кыз балаларга дин дәресләре укыта. Шул рәвешле алар дин үсешенә, милләтебез саклануына үз хезмәтләрен кертә.

Шунысы игътибарга лаек: Фәхретдин һәм Фәйзулла хәзрәтләрнең каберлекләре әле дә иңмәгән, чөнки ишаннарга хөрмәт йөзеннән аларның ләхетләре кирпечтән куелган булган. Ишаннар кабер ташларындагы мәгълүматны укыган Мәрҗани исемендәге Тарих институты фәнни хезмәткәре, филология фәннәре кандидаты Айдар Гайнетдиновның шундый ядкарьләрне Югары Мәлем зиратында да укырга нияте юк түгел. Моңа җирлек бар: Ялчыгол әлеге авылда шактый гомер кичкән.

«Хәзрәт чишмәсе» тарихы да Фәхретдин, Фәйзулла ишаннарга барып тоташа. Куш-Елга – чишмәләргә бай авыл, ә менә авыл уртасында, мәдрәсә һәм ишаннар яшәгән йорттан ерак булмаган чишмә суын авыл халкы гына түгел, шәкертләр дә яратып эчкән. Җәйге ялга киткәндә, алар күчтәнәчкә әлеге чишмәдән су алып китә торган булалар. Шул рәвешле кизләүгә «Хәзрәт чишмәсе» дигән исем береккән. Чорлар аша тәмле, шифалы сулы чишмә бүгенгә килеп җиткән. Аны туксанынчы елларда бертуган Равил, Сөләйман, Флюр Ногмановлар торгызган булган. Фәйзулла оныгы, Татарстан Президенты Администрациясе җитәкчесе Әсгать Сәфәровның матди булышлыгы белән, үткәне тирәндә булган данлыклы чишмә бер ел дигәндә тагын да яңартылып төзекләндерелде. Фәхретдин һәм Фәйзулла хәзрәтләр һәм аларның хәләл җефетләре каберлекләре дә яңача итеп ясалды, аларга заманча ташлар куелачак. Борынгы кое формасындагы «Хәзрәт чишмәсе» хәзер әллә каян күренеп, авылга ямь һәм үзенчәлек өсти. Авыл уртасында бинаһая матур мәдәният йорты да төзелеп бетеп килә. Кыскасы, Куш-Елгага яңа сулыш өрелә, авыл төзекләнә, матурлана.

Ялчыгол иҗаты – халык мирасы

Куш-Елга шанлы еллар шаһиты да. Ялчыголның шыплап тулган ике сандык хезмәте, революция шаукымы сәбәпле, Югары Мәлем авылыннан Куш-Елгага саклауга озатыла. 1921 елны авылда янгын чыгып, Ялчыголның бер сандык хезмәте яна. 1936-1937 нче сәяси золым елларында исә икенче сандыктагы кульъязмалар да мичкә ягыла. Нишлисең, чоры шул, моңа мисаллар шактый. Әти-әнисе мулла нәселеннән булган Ялчыгол дәвамчысы Нәкыя апа Сәфәрова Ялчыгол укуларына шулай бер килгәч, ачынып сәяси золым елларын сөйләгән иде. Минзәлә балалар йортында үскән кыз куркуыннан газиз әтисе фотосурәтен яндыра хәтта. Курку хисе аны гомере буе озата бара.

Ничек кенә булмасын, Ялчыгол хезмәтләре кыйтга, ил буйлап таралмыйча калмый. Моңа аның соңгы елларда Питер милли китапханәсендә табылган «Сидратәл Әл Мөнтәһә» дигән китабы дәлил. Иншалла, әлеге басма да нәшер ителде. Ул ике халәттә – кульъязма һәм транскрипция белән дөнья күрде. Әлеге басма Коръәннең җидедән бер өлешенә тәфсирдән гыйбарәт.

Нәселдән көч алып

– Бу китапның исеменнән чыгып, Ялчыгол бабабызның никадәр дини, дөньяви гыйлемле галим икәне күренә. Ерак бабабыз учагының әле дә җылы булуы куандыра. Аңа хөрмәт йөзеннән оештырылган дини чарадан иманыбыз куәтләнә, эшкә дәрман арта, яңа башлангычлар туа. Нәселдән көч алу – зур нәрсә ул, – диләр хаҗия Разилә ханым Җиһаншина белән Алсу Талипова.

Ялчыголның Баһаветдин, Җәләлетдин уллары ягы яхшы өйрәнелгән, әмма аның әле ачыкланмаган башка ул-кызлары тармаклары да бар. Әлеге нәсел дөнья буйлап сибелеп, кайсы гына өлкәләрдә хезмәт куймый.

Укулар халыкны уята, берләштерә

Куш-Елгадан башланып киткән Ялчыгол укулары Имәнлебаш авылында дәвам итте. Аңа кадәр өч буын – Ялчыгол, Фәхретдин, Фәйзулла хәзрәтләр каберләре зиярәт кылынды. Утырышта мәртәбәле кунаклар, укытучылар, китапханәчеләр, Ялчыгол дәвамчылары халкыбыз хәзинәсе булган Ялчыгол мирасы буенча фикерләште. Әсгать Сәфәров утырыш кунакларына Татарстан Президенты каршындагы Мәдәниятне үстерүгә ярдәм фонды башкарма директоры Нурия Хашимова аша ихлас сәламнәрен, хәер-фатихаларын юллый. Быелгы укуларда Әсгать Әхмәт улына район җитәкчелеге Рәхмәт хаты тапшырылу – халык хөрмәте, ихтирам билгесе ул.

«Ялчыголның «Рисәләи Газизә» китабы һәр йортта сакланып, үтемле үгетнәсыйхәт буларак кулланылган. Ул авылдан-авылга йөреп кешеләрне дәвалаган һәм шул юлда вафат булган. Гөлҗиһан әбием Имәнлебашта дәфен ителгән Ялчыголның авылны җил-давылдан, гарасаттан саклавы, тирә-юньгә бәрәкәт иңдерүе турында сөйли иде», – ди Чаллы имам-мөхтәсибе Әлфәс хәзрәт Гайфуллин.

Ялчыголның элекке саргаеп, теткәләнеп беткән «Һәфтияк» басмасы Имәнлебаш әбиләрендә сакланган. Димәк, басма кулланылышта булган. Тагын бер кызыклы факт: дини чара алдыннан аның 2009 елда дөнья күргән «Һәфтияк шәриф тәфсире» басмасы барлыгы ачыкланды. Ул тәүге тапкыр Казан университеты басмаханәсендә 1848 елда басылган булган. Китап һәр кеше тормышта кулланырлык, аңлаешлы телдә нәшер ителгән.

Якутлар табыладыр вакыт белән. Ялчыголның жиһан буйлап таралган хәзерге көндә дә актуаль хезмәтләре, аның нәселенә кагылышлы башка мәгълүматлар табылыр. Дин әһеле һәм аның дәвамчыларының энҗе-мәрҗәннәргә тиң ядкарьләре төрле буынны тәрбияләү, традицион ислам кыйммәтләрен пропагандалауда өлеше зур.

Рәзимә КАШАПОВА

КОТЛЫЙБЫЗ!

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе хезмәткәрләре: хокукый тәэмин итү бүлегенең баш белгече-эксперты **Абзалова** Фәридә Фәрит кызына, җирдән һәм мөлкәттән файдалануны тыю очракларын дәүләт теркәвенә алу бүлеге баш белгече-эксперты **Борһанова** Луиза Радик кызына, финанс-икътисад бүлегенең баш белгече-эксперты **Павлова** Светлана Леонид кызына, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының контроль-ревизия эше бүлеге әйдәүче белгече **Бессарабов** Игорь Витальевичка, «Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының Зәй муниципаль районындагы «Шатлык» халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге» дәүләт автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесе директорының гомуми мәсьәләләр буенча урынбасары **Романова** Мария Сергеевнага, «Арча картлар һәм инвалидлар интернат-йорты» дәүләт автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесенең өлкән шәфкать туташы **Хәмидуллина** Нәзирә Расих кызына, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының «Чистай «Юлдаш» картлар һәм инвалидлар интернат-йорты» автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесе директоры **Четырчинская** Елена Альбертовнага, «Түбән Кама нефтехим» гавами акционер җәмгыяте хезмәткәрләре: техник контроль идарәсенең синтетик каучуклар, углеводородлар һәм аларның катнашмаларын җитештерүгә техник контроль бүлеге химик анализ ясаучы өлкән лаборанты **Әхмәтҗанова** Нина Михайловнага, дивинил һәм углеводород чималы заводының дивинилны бүлеп чыгару һәм чистарту цехы газ бүлү аппаратчысы **Галиева** Дания Мәҗит кызына, су белән тәэмин итү, канализация һәм юынтык суларны чистарту идарәсенең су белән тәэмин итү һәм канализация цехының авария-торгызу эшләре слесаре **Левша** Петр Петровичка, пластиклар заводының этиленны полимерлаштыру цехы полимерлаштыру аппаратчысы **Леонтьев** Анатолий Александровичка, җиһазларны төзекләндерү үзәгенең синтетик каучуклар җитештерү заводы җиһазларын төзекләндерү цехы токаре **Лоскутов** Сергей Николаевичка, II сәнәгать зонасы заводларының электр җиһазларын эксплуатацияләү һәм төзекләндерү идарәсе этилен, стирол һәм полиэфир сумалалары җитештерү заводларының электр җиһазларын эксплуатацияләү һәм төзекләндерү цехының электр җиһазларын төзекләндерү һәм эшләтү буенча электромонтеры **Яббаров** Илшат Явдат улына, «Татарстан Республикасында (Татарстан) гигиена һәм эпидемиология үзәге» федераль бюджет сәламәтлек саклау учреждениесенең коммуналь гигиена һәм хезмәт гигиенасы бүлеге хезмәт гигиенасы буенча табибы ярдәмчесе **Әлмиева** Айзирәк Дифгать кызына, «Татарстан Республикасында (Татарстан) гигиена һәм эпидемиология үзәге» федераль бюджет сәламәтлек саклау учреждениесе санитария-химик һәм токсикологик-гигиена тикшеренүләре бүлегенең токсикологик-гигиена тикшеренүләре лабораториясе фельдшеры-лаборанты **Петрова** Светлана Владимировнага, «Җәзаларны үтәтү буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы буенча идарәсе 8 номерлы хезмәт белән төзәтү колониясе» федераль казна учреждениесенең хөкем ителгәннәр белән тәрбия эше үткәрү бүлеге отряды башлыгы, эчке хезмәт подполковнигы **Бикмөхәммәтов** Рамил Рәис улына, «ГеоСфера» җаваплылыгы чикләнгән җәмгыятенең кадастр инженеры **Вәлиев** Фәнил Солтан улына, Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе 2 номерлы дәүләт кадастр исәбе һәм күчемсез милеккә хокукларны дәүләт теркәвенә алу бүлеге башлыгы **Галиәкбәров** Нияз Рифхәт улына, Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе Яңа Савин бүлеге башлыгы **Кашшапова** Рузилә Самат кызына, Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе Алабуга һәм Менделеевск районнары буенча муниципальара бүлеге баш белгече-эксперты **Хаҗиева** Наталья Юрьевнага; Җәзаларны үтәтү буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы буенча идарәсе баш бухгалтериясе аналитигы **Кораблева** Людмила Николаевнага, «Евростройхолдинг+» җаваплылыгы чикләнгән җәмгыятенең реставрация буенча директоры урынбасары **Алишев** Тимур Алмаз улына, «Транспорт корылмаларын проектлау институты» акционер җәмгыяте Проектлар баш инженерлары бүлегенең проект баш инженеры **Баязитов** Тимур Рөстәм улына, «С.П. Титов исемендәге Чаллы картон-кәгазь комбинаты халык предприятиесе» хезмәткәрләр ябык акционер җәмгыятенең картон фабрикасы директоры **Гаврилов** Сергей Николаевичка; нефть сәнәгате ветераны **Поваляев** Александр Ивановичка; Татарстан Республикасының «Чирмешән урманчылыгы» дәүләт казна учреждениесенең Казанка участок урманчылыгы участок урманчысы **Рәхимҗанов** Марс Тәлгать улына; «АЗНАКАЙ» агрофирмасы» җаваплылыгы чикләнгән җәмгыятенең ветеринария табибы **Солтанов** Миңнесалих Миңнеяр улына; «София Гобәйдуллинаның заманча музыка үзәге» Казан шәһәре муниципаль бюджет мәдәният учреждениесенең фондлар баш саклаучысы **Усеинова** Рәмзия Гали кызына; Казан шәһәренең «13 номерлы балалар музыка мәктәбе» муниципаль бюджет өстәмә белем бирү учреждениесе директоры **Чекменев** Михаил Александровичка; «АГРОКӨЧ» акционер җәмгыяте агрономы **Харрасов** Айрат Гариф улына, хезмәт ветераны **Воронцова** Галина Владимировнага **Татарстан Республикасы Президентының Рәхмәте** белдерелде.

***

Республиканың төзелеш тармагын үстерүгә мөһим өлеш кертүе һәм күпьеллык нәтиҗәле хезмәте өчен «Төзелеш керамикасы» фәнни-җитештерү берләшмәсе» җаваплылыгы чикләнгән җәмгыятенең Директорлар советы рәисе киңәшчесе **Фаезов** Равил Усман улы; республиканың юл-транспорт төзелешенә мөһим өлеш кертүе һәм күпьеллык нәтиҗәле хезмәте өчен «Татавтодор» акционер җәмгыяте генераль директоры урынбасары **Фәсхетдинов** Илдус Ирфан улы; республиканың нефть сәнәгатен үстерүдәге казанышлары һәм күпьеллык нәтиҗәле хезмәте өчен «Татнефтепром-Зүзәйнефть» акционер җәмгыяте генераль директоры **Яһудин** Шамил Габделхәй улы **«Татарстан Республикасы алдындагы казанышлар өчен» ордены медале** белән бүләкләнде.

***

Күпьеллык нәтиҗәле хезмәтләре, җирле үзидарә органнары эшчәнлеге нәтиҗәлелеген арттыруга лаеклы өлеш кертүләре өчен Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы башлыгы урынбасары **Тюнев** Сергей Иванович, Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районының Иске Җөри авыл җирлеге башкарма комитеты секретаре **Хәйруллина** Райлә Фоат кызы **«Татарстан Республикасында җирле үзидарәне үстерүдәге казанышлар өчен» медале** белән бүләкләнде.

***

Һөнәри эшчәнлектәге казанышлары һәм дәүләт хакимияте органнарында күпьеллык нәтиҗәле хезмәте өчен Татарстан Республикасы Президенты ярдәмчесе **Мирзакриев** Рөстәм Рәүф улы **Татарстан Республикасының «Фидакарь хезмәт өчен» медале** белән бүләкләнде.

Яшәеш

«СИМЕЗ СЫЕР АСРАГАНЧЫ...»

Сигез сыер асраганчы, симез сыер асра, дип өйрәтә халык мәкале. Тик бүгенге тормыш бу мәкальне күптән инде: «Симез сыер асраганчы, сигез сыер асра», – дип үзгәртте. Симез сыердан әллә ни мәгънә, файда юк хәзер, ә менә сигез сыерың булып, алар әле сөтле дә булса...

Безнең авылда гомер буе мал-туарны күп асрадылар, диләр Балтач районының Түбән Шубан авылында яшәүчеләр. Заманында 45 йортлы булган бу авылда тулы бер урам юкка чыккан, бүген биредә 35 хуҗалык бар, шуларның өчесе буш. Шушы кечкенә генә авыл көтүендә иллегә якын сыер малы бар. Әле арканга бәйләнгәннәре дә шактый. Бу авылда күпләр икешәр-өчәр сыер асрый, биш-алтыны, җиде-сигезне асраучылар да бар. Мәгъфүр, Габдулла, Шәүкәт, Надир – иң күп асраучылар, диделәр.

Аларның икесендә – кара-каршы гына яшәүче Гөлфирә һәм Мәгъфүр Мусиннар белән Гөлия һәм Габдулла Вәлиуллиннарда мин дә булдым.

Гөлфирә 38 ел сыерлар сауган, Мәгъфүре дә гомер буе фермада оператор булып эшләгән. Бүген икесе дә лаеклы ялда.

– Башта без малларны әллә ни күп асрамадык, ун еллап элек сыерларның баш санын арттыра башладык. Бүген тугыз сыерыбыз бар. Дүртесе көтүдә, дүртесе арканда, берсе өйдә, дүрт үгезебез бар, – дип таныштыра уңган хуҗалар.

– Моның кадәр терлеккә азыкны каян аласыз, печән җирегез бармы әллә? – дим. Юк икән, барысын да сатып алабыз, диделәр. Җәен көндәлек ашатыр өчен Лесхозга (Арча районындагы урманчылык) барып, рөхсәт язуы алып кайтабыз да елгалыклардан чабабыз, диләр. «Сөтнең бәясе булганда сыерларны асрау кызыграк, эшен, хезмәтен – берсен дә уйламыйсың инде, айга бер күбрәк акча керә дип тырышасың. Сөтен көндәлек җыеп торалар, проблема булганы юк. Үзебез генә эшләмибез, балалар да булыша», – ди Мусиннар. Дүрт балаларының икесе башлы-күзле, төп йортта яшәүче уллары Рәлиф – Казанда эшләсә дә, йорттагы бөтен эштә төп терәк. Киленнәре Альбина – Кукмара кызы. Икенче оныгыбызны көтәбез, ди Гөлфирә.

Автор фотосы

Күршеләре Вәлиуллиннарда да тугыз сыер. Яшь булсалар да, моның кадәр терлек асрагач, шуларны карап көн күрәләрдер дип уйлаган идем, ялгышканмын. Бүген икесе дә җирлектәге «Алга» хуҗалыгында терлекчелектә эшлиләр икән. Питрәч районының данлыклы Шәле авылы кызы Гөлия бу авылга килен булып килгәч, эш талымлап тормаган, фермада сыерлар сава башлаган. Әле дә шул хезмәтендә. Берсеннән-берсе сөйкемле өч кыз үстерә алар. Берсеннән-берсе матур исемнәр дә кушканнар – Хәния, Әминә, Ясминә.

– Унөч ел элек өч сыердан башлаган идек, ел саен арттыра-арттыра, тугызга җиткердек. Дүртесен көтүгә чыгарабыз, көтүне үзебез көтәбез. Электр көтүче булса да, малларның үзләрен генә калдырып булмый. Хуҗалыкта эшләгәч, терлек азыгын хуҗалык бирә, җитмәгәнен сатып алабыз. Әле менә шушы көннәрдә генә ун тонна ашлык сатып алдык, – ди Габдулла. Үз көчләре белән зур итеп абзар-кура, печән-салам куяр өчен шулай ук зур итеп лапас эшләгәннәр. Әлеге заманча каралтылар ук биредә бик тырыш хуҗалар яшәвен «әйтеп тора».

– Фермада да эшләгәч, моның кадәр эшкә ничек өлгерәсез соң? – дип сорыйм.

– Фермада эш сменалы. Өйдәгесен икебез бергә эшләгәч, була инде. Әле быелга кадәр әни дә бөтен эшкә булышты (Сафура апа авылдагы иң өлкән хатын-кыз икән), бу җәйдә таякка калгач, мал янына чыгармыйбыз инде. Мал-туар күп булгач, әллә кайларга барып йөреп булмый, туган авылыма да елга берничә тапкыр гына барып кайтабыз... Авырмыйча, җаның тыныч булып яшәсәң, кайда да рәхәт, авылда да яшәр өчен бөтен шартлар бар, – ди Гөлия.

Үзләре тырыш көчләре белән тудырган муллыкның игелеген, бәрәкәтен күрергә язсын, дип саубуллаштым.

Гөлсинә ХӘБИБУЛЛИНА

«ВТ» КАЙДА – ШУНДА ФАЙДА
РЕКЛАМА БҮЛЕГЕ
(843) 222-09-65, 222-09-70.
E-mail: vtreklama@mail.ru

Бәйгедән соң

Хатыннарга түгел, ирләргә рәхмәт!

tatarstan.ru

«Матур бәйрәм бу!» Республика күләмендә уздырылучы «Нечкәбил» бәйгесенең ярымфиналында катнашучылардан мондый сүзләрне күп ишетергә туры килде. Республиканың төрле район-авылларында яшәгән ханымнарның хис-кичерешләрен әйтеп аңлатырлык түгел. Матур итеп киенеп, бер көнгә генә булса да, алъяпкычларын салган ханымнарны танып та булмый иде.

Бәйгедә катнашам дип үткән йокысыз төннәр, күбесенең иртәнге дүрттә торып Казанга кузгалулары онытылган да иде инде. Ярый ла үзең генә катнашсаң. Гаилә бәйрәмендә ирең дә, әти-әниең дә, балаларың да янәшә булу кирәк.

– Әлеге бәйгедә катнашырга чакыргач, бик теләп риза булдым. «Нечкәбил» бәйгесе хакында ишеткәнем бар иде. Ә менә катнашып карагач, тагын да күңелем булды. Шулкадәр ошаттым. Бу нечкә билле, төз аяклы, матур ханымнар бәйгесе түгел. Бу тырыш, гаилә җылысын саклаучы кешеләр турында, – ди Тукай районының Яңа Бүләк авылыннан килгән Дилбәр Гыймазетдинова. – Башка бәйгеләрдә көндәшлек зур. Сиңа ярдәм итәм дип тә тормыйлар. Ә монда бөтенләй башка мохит. Кешеләр ярдәмчел. Бер-беребезнең чыгышына сөенеп торабыз. Хәтта бер-беребезне матурлап, күлмәкләребезне алыштырып та киендек. Монда икән ул чын дуслык! Бәйге ир белән хатын арасын, балаларны тагын да якынайтты.

Дөресе дә шул. Монда иртәдән алып кичкә кадәр хатыны янәшәсендә кечкенә балаларын кулында йөрткән әтиләр дә бар.

Сүз уңаеннан, Сарман районыннан килгән Вәлиевләрнең чыгышы бик күпләргә ошады. Алар җир кешесенең чын тормышын күрсәтте. Раушания белән Марат дүрт бала тәрбияләп үстерәләр. Күптән түгел Яңа Әхмәт авылында зур йорт җиткереп башка чыкканнар. Инде ул-кызлары үсеп килә. Гаилә фермерлык белән шөгыльләнә. Иген игәләр, күп итеп кош-корт тоталар. Вәлиевләрнең әти-әниләре килгән кунакларны яңа гына пешеп чыккан икмәк тотып каршы алды. Үзләренең басуында үскән ашлыктан пешерелгән камыр ризыклары да күп иде өстәлләрендә. Алар авыл тормышын күрсәтте. Уракчы кызлар биеде. Кыскасы, бик матур итеп әзерләнгәннәр иде.

Бу гаиләләргә Татарстанның Дәүләт Советы Рәисе Фәрит Мөхәммәтшин да сокланды.

– Гаилә – җәмгыятьнең нигезе. Тормыш башлау, балалар үстерү – җаваплы эш. Бүген бу залда күпме бәхетле пар басып тора, – диде ул. – Гаиләдә тел, мәдәният, гореф-гадәтләр саклана. Безнең халык тикмәгә генә, нәселдә мондый нәрсә юк иде, дип әйтми. Һәр гаилә буыннан-буынга гадәтләрен, йолаларын тапшыра. Шуңа да без гаиләләрне сакларга тиеш. Дәүләт тарафыннан күп бала тәрбияләүчеләргә аерым хөрмәт. Татарстан Президенты указы нигезендә бездә «Ата-ана фидакарьлеге» дигән медаль бирелә башлады.

Фәрит Мөхәммәтшин «Нечкәбил» бәйгесен оештыручыларга чиксез рәхмәтен белдерде.

– Әлеге чара 17 нче елын үткәрелә. Район-авылларда яшәүче гаиләләрне бәйгегә әзерләүдә үз өлешен керткән район башлыкларына да рәхмәт, – диде ул. – Ныклы гаилә, сау-сәламәт, тәрбияле балалар – алдагы көнгә ышаныч бит ул.

Бәйрәмдә Россия Дәүләт Думасы депутаты Татьяна Ларионова да бар иде.

– Әлеге бәйгенең 17 ел буе дәвам итүе дә аның кирәкле икәнен күрсәтә. «Нечкәбил»не оештыручы Изольда Жуйковага бик зур рәхмәтемне җиткерәм. Аның тырышлыгы белән хәйриячеләр дә табыла, – ди Татьяна Ларионова. – Гаиләле булу – бәхет ул. Ул хисне һәркем тоярга тиеш. Һәр гаиләдә бер-берләрен аңлап яшәсеннәр иде. Әти-әнидән дә кадерле кеше юк. Яратулы гаиләдә генә бәхетле сабыйлар туа. Мин һәркемгә шуны телим.

Бәйгенең шартлары җиңелләрдән түгел. Иң элек һәр гаилә үзенең тормышын видеоролик аша сөйләп бирә. Аннары инде җырлы-биюле чыгышларга күчәләр. Соңыннан тормышта ирешкән уңышларын күрсәтәләр. Жюри әгъзалары аларның һәр сулышын, хәрәкәтен күзәтә. Хәтта күзләренә карап та ир белән хатынның бер-берсенә булган мөнәсәбәтен сизеп торалар. Тагын шунысы да бар: бу бәйгедә берәү дә җиңелми, һәр гаилә бүләкләнә. Быел бәйгедә катнашкан 49 гаиләнең 10ы 26 ноябрь көнне финалда чыгыш ясаячак.

Сүз уңаеннан, «Нечкәбил» бәйгесендә барлыгы 800 гаилә катнашкан.

Гөлгенә ШИҺАПОВА

РӨСТӘМ АСАЕВ:

«АВЫЛДА ЯШИ АЛМАСЛЫК ЕГЕТ ТҮГЕЛ МИН!»

Бүген, Татарстанның халык артисты Рөстәм АСАЕВ фикеренчә, югары сәнгать үги бала хәлендә. Ни өчен ул шул хәлдә калган? Җырчы авыз ачып җырлыйсы килмәгән чакларда кайдан көч ала? Без әнә шул хакта сөйләштек.

:: 45 яшегезне нинди уй-ниятләр белән каршы аласыз?

– Гомер тиз уза икән, Лилия, 45кә дә җиттек. Шулай да, минем өчен бу – үсмерлек чоры гына. Ниндидер зур нәтиҗәләр ясарга ашыкмыйм. Үткән тормыш юлыма борылып карыйм да иҗатта да, тормышта да эшләнмәгән, эшләргә өлгермәгән гамәлләремне барлыйм. Аннан соң, мин һәрвакыт иҗатыма, репертуарыма сак карадым. Ике-өч көнлек җырларны башкармаска тырыштым. Күңелемә чын, затлы әсәрләр якын. Дөрес, бүген халыкка җиңел җырлар кирәк. Мин аларга һич кенә дә каршы түгел, булсыннар. Әмма алар бит килешкән кешегә генә килешә.

:: Үткәннәр турында уйланырга яратасызмы?

– Үткәннәр сагындыра ул. Белмим, мин бик «карт» кешеме икән соң инде, яшь чаклар гына түгел, ул чактагы тормышны сагынам. Сүз дә юк, бүген шулкадәр яхшы шартларда яшибез, бар нәрсә дә бар. Ләкин тыштан ялтырый, ә эчтән... Нәрсәне генә алсаң да, сыйфаты кими, эчтәлеге фәкыйрьләнә кебек. Күркәм кешелек сыйфатлары, ихласлык югала. Чын, югары сәнгать үги бала хәлендә, чөнки тамашачы үзгәрә. Дөресрәге, хәзер без яңа буын тамашачы белән эшлибез. Халыкка шоу кирәк. 5–10 елдан ни булып бетәр – белмим. Концерт дигәнебез банкетка әйләнерме инде... Урамнан барганда матур-матур йортлар күрәбез. Ләкин нигезләре булмаса, алар басып тора алмас иде. Иҗатка да нигез кирәк. Классик әсәрләребез булмаса, безнең сәнгать яши алмас иде.

> «Кайвакыт миңа: «Фәлән җырчы бии-бии җырлый, шуңа яраталар аны, нигә син дә шулай итмисең?» – диләр. Мин бит биюче түгел, андый сәләтем юк. Тамашачыга яраклашыр өчен генә бии башларга җыенмыйм да. Балалар да әнә ике ноталы җырлар тыңлап үсә. Берничә елдан татар эстрадасында да шундый гына җырлар калырмы икән? Шулар турында уйлый башлыйм да авыз ачып җырлыйсым да килми кайчак».

:: Андый чакта янә чыгып җырларга көч, илһам каян табыла?

– Миңа бит техника җене кагылган. Авылга кайтып, кулга ачкыч-фәлән тотып, шул техника янында бөтерелеп йөрим. Онытылам, начар уйлардан арынам. Балачактан, әтинең алдына утырып, руль тотарга өйрәнгән чаклардан ук канга сеңгән бер шөгылем инде ул. Биш ел комбайнчы булып та эшләдем бит әле мин. Кәчтүм-чалбардан йөрсәк тә, сыер койрыгы борып үскән малайлар инде без (*көлә*). Авыл электән якын миңа. Шулай сала тормышы белән яшәп алам да кире үз тормышыма кайтам. Ничек кенә булмасын, сәхнәдән китү авыр. Ул бит – хобби гына түгел, тормышымның аерылгысыз өлеше.

Рөстәм Асаевның шәхси архивыннан

:: Шәһәр тормышын ташлап, авылда яшәр идегезме?

– Рәхәтләнеп! Цивилизация үтеп кергән авылда түгел, чын салада яшәр идем. Һәм бу турыда бик еш уйланам. Акчасы да, машинасы да, фатиры да кирәк түгел. Күңел тынычлыгы булсын иде. Бу кайнап торган шәһәрдән, шау-шу, ваktөяк мәшәкатьләрдән качасы килә кайчак. Шулардан читтә, тынычта, маллар асрап, үз көемә яшәр идем. Ләкин балаларымны җитеш тормыштан, яхшы шартлардан мәхрүм итәргә хакым юк, аларны тиешенчә үстерәсе иде. Ә болай, авылда яши алмаслык егет түгел лә мин!

:: Рөстәм абый, бер интервьюда сез, җырчы дипломлы булырга тиеш, дигәнсез. Ләкин бүген яшьрәк башкаручылар арасында, артист булыр өчен укып торырга кирәк түгел, дигәнрәк фикер популяр.

– Белеме булмаганнар әйтә инде ул сүзне. Ничек кенә булмасын, артист укырга, укымышлы булырга тиеш. Син бит – игътибар үзәгендә. Сәхнәгә чыгып, ничәмә-ничә кеше каршында чыгыш ясыйсың. Чыктым да җырладым түгел бит әле ул. Ярар, тавышың бар ди, ә сәхнәдә үзеңне тота беләсеңме соң? Укыган кешене басып торуыннан да танып була. Ләкин ул белем фәлән курс белән генә тәмамланырга тиеш түгел. Артистның һәрвакыт үсештә булуы мөһим.

:: Шәһәр филармониясе мәдәни үзәктән бераз читкәрәк – «Чулпан»га күчендe. Моңа карап, сезгә – филармония солистларына тамашачы тарафыннан игътибар кимемәдеме?

– Юк. Халык бик рәхәтләнеп йөри. Шәһәрнең ул өлешендә яшәүчеләр өчен мондый мәдәният үзәге ачылу – бик зур бүләк инде ул. Бик сусаганнар. Аннан соң, безнең репертуар да бай бит. Гади концертлар гына түгел, спектакльләр дә куябыз. Балалар белән актив эшлибез. Без – җырчы гына, дип утырмыйбыз. Кыш бабаен да, Патшасын да уйнарга туры килә. Кыскасы, төрле юнәлештә, төрле тамашачы өчен эшлибез. Шуңа да, шөкер, залларыбыз һәрвакыт тулы була.

– Сез бит әле – күпбалалы әти дә. Балалар тәрбияләүдә нинди кагыйдәләргә таянасыз?

– Гомумән, балага лаеклы тәрбия бирү – гаять катлаулы нәрсә. Бүгенге заманда – бигрәк тә. Чөнки хәзер сабыйларны бездән башка да «тәрбияләүчеләр» – телевидение, интернет бар. Ә аларның йогынтысы, ай-яй, көчле. Кагыйдәләргә килгәндә, һәр әти-әни баласын үзенчә тәрбиялидер инде ул. Миңа калса, иң мөһиме – баланс. Ягъни камчысы да, перәнниге дә кирәк. Бала нәрсә ярый, нәрсә ярамаганны да белеп үссен, яратудан да мәхрүм ителмәсен.

Әңгәмәдәш – Лилия ГЫЙМАЗОВА

ТУРАНДЫКНЫҢ КАЙТУЫ

ТИНЧУРИН ТЕАТРЫ ЯҢА СЕЗОНЫН АЧТЫ

Кәрим Тинчурин театры 89 нчы сезонын «Хан кызы Турандык» спектакле премьерасы белән ачты. Тинчуриннылар кабат сәхнәгә кайтарган трагик әкият тамашачыларның күңеленә хуш килерме? Ул нинди хисләр уятты? Премьераны без дә күреп кайттык.

Тинчурин театры яңа сезонны традиция буенча 15 сентябрьдә – Кәрим Тинчуринның туган көнендә ачты. Быел күренекле драматургның тууына 135 ел тулды. Сезон ачылышына Татарстан Дәүләт Советы Рәисе урынбасары, Татарстан Президенты каршындагы Татар телен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренең туган телләрен саклау, үстерү мәсьәләләре комиссиясе рәисе Марат Әхмәтов та килгән иде.

– Бүген нәрсә сөйләсәк тә, сүзебез Кәрим Тинчуринга барып тоташыр. Аның спектакльләре татар театрының «алтын фонды»н тәшкил итә. Ул халык күңелендә «Сүнгән йолдызлар», «Казан сөлгесе», «Зәңгәр шәл», «Җилкәнсезләр» кебек халык мәхәббәтен гомерлеккә яулаган спектакльләре белән саклана. Кызганыч, Кәрим Тинчурин – рәхимсез язмыш иясе, репрессия корбаны. Димәк, аның халыкка ирешмәгән күпме әсәрләре язылмый калган. Тинчурин театры бу бөек шәхеснең исемен лаеклы йөртә. Халкыбызга, милләтебезгә, туган телебезгә игелекле хезмәт итә. Киләчәктә дә бу матур иҗади һәм бик кирәкле эшләрендә уңышлар телибез, – диде ул.

«Хан кызы Турандык» спектакле итальян драматургы Карло Гоццининың шул исемдәге әсәре нигезендә куелган. Аны заманында Кәрим Тинчурин тәрҗемә иткән һәм сәхнәләштергән дә булган. Премьера драматургның тууына 135 ел тулуга багышланды. Спектакльне Венгрия режиссеры Сәрдар Таһировский сәхнәләштергән. Сүз уңаеннан, бу – аның Тинчурин театрындагы икенче эше. Узган елның декабрендә аның куелышында «Ядәч! Исемдә! Бер гаилә трагикомедиясе» спектакле дөнья күргән иде.

Спектакльдә төп рольләрне Әдилә Хәсәнова (Турандык), Алмаз Муллаянов (Халәф), Россиянең атказанган, Татарстанның халык артисты Зөфәр Харисов (Алтын хан), Татарстанның халык артисты Илгизәр Хәсәнов (Тимур), Альбина Гашигуллина (Гаделмәләк), Татарстанның халык артисткасы Сәкинә Минханова (Гөлкәй), Илфак Хафизов (Бәрәк) башкарды. Турандык һәм Халәф рольләрендә яшь артистлар, Казан театры училищесы студентлары иде. Бу аларның – беренче зур рольләре.

Спектакльдә вакыйгалар Кытайда бара. Сәхнәдә бернинди декорацияләр булмаса да, тамаша утка, пластикага бай һәм сәхнәнең бушлыгы үзеннән-үзе юкка чыга. Якты төсләр, купшы костюмнар, милли колорит серле Кытай атмосферасын тоемларга ярдәм итте. Трагик әкияттә сүз Кытай императоры Алтын ханның гүзәл һәм горур кызы Турандык хакында бара. Кияүгә чыгуны ул түбәнлек, хурлык күренеше буларак һәм шәхси фаҗига итеп кабул итә. Трагикомедиянең төп идеяләренең берсе дә шул кебек: җәмгыятьтә көч һәм ир-атның әйдәп баруы культы хөкем сөргән заманда ирләр кулында курчак булырга теләмәгән хатын-кыз тарихы.

Рәсемнән генә күреп алган кызның чибәрлегеннән башын югалта язган ногай татарлары ханының улы Халәфнең мәхәббәте хакына үлемгә дә риза булуы тасвирлана. Таләпчән хан кызының барлык табышмакларына да җавап тапкан Халәф беркатлылыгы, назлылыгы, турылыгы белән ахыр чиктә салкын канлы, җансыз булып тоелган Турандыкның мәхәббәтен яулый.

Спектакльдә икенче план хатын-кыз рольләре дә игътибарга лаек. Альбина Гашигуллина башкаруындагы Гаделмәләк образы тормышчан, дәртле, шул ук вакытта драматик булса, Гөлкәй (Сәкинә Минханова) беркатлы булуы, эчкерсезлеге белән аерылып тора.

Театр директоры Фәнис Мөсәгыйтов: «Елый-елый көләрләр, көлә-көлә еларлар», – дигән иде спектакльгә багышланган матбугат очрашуында. Бу сүзләр сәхнәдәге вакыйгаларның бар фаҗигасен ачып сала сыман. Сәхнә генә түгел, бу фаҗига безнең бүгенге тормыш түгелме? Заманның актуаль мәсьәләләрен яктырткан трагикомедия жанры юкка гына сайланмагандыр.

Еларлыгы әллә ни булмаса да, көләрлек һәм көтелмәгәнрәк урыннары (вакыт-вакыт тамашачы өстенә төсле конфетти сибүче шартлаткычлар аттыру) җитәрлек иде үзе. Өстәвенә сәхнә түрендә, вакыйгаларга кульминация өстәп, Илнур Байназаров барабан кагып утырды.

«Татар-информ» / Салават Камалетдинов

Бәрәк ролен башкаручы Илфак Хафизов пьесаны редакцияләү эшендә дә катнашкан.

– Спектакль бик кыска вакыт – ике атна эчендә куелды. Без Гоцци һәм Тинчурин вариантларын катнаштырып, үзебезнекен тудырдык. Карло Гоццининың үз әсәрендә – 180, Тинчурин тәрҗемәсендә – 36 бит. Без күп өлешен кыскарттык. Тинчурин телен саклап, аңа охшатыбрак эшләргә тырыштык. Тарихи эчтәлекле трагикомедия буларак, тарихта да казынып алырга туры килде. Сәрдәргә мөмкин кадәр булышырга тырыштым инде. Ул үзе татарча сөйләшмәсә дә, нәрсә эшләргә кирәк икәнен шундук аңлап ала. Иң мөһиме – табигый итеп, күңелдән уйнарга, ди ул һәрвакыт. Яшьләр белән бик нык шөгыльләнде. Аларны театраль яктан гына түгел, психологик яктан да ачты, – диде Илфак Хафизов. Сүз уңаеннан, Тинчурин театрының бик күп артистларын, шул исәптән Илфак Хафизовны да күреп күнеккән тамашачылар да танымады. Артист өчен дә, тамашачы өчен дә шушы түгелме соң инде бәхет?!

«Хан кызы Турандык» 2012–2015 елларда Галиәсгар Камал театрында да куелган иде. Гаделмәләк ролен башкарган Ләйсән Фәйзуллина премьерадан соң спектакль турындагы хис-кичерешләре белән уртаклашты.

– Әлеге спектакльдә үземнең дә уйнаганым булгач, күзәтергә бик кызык булды. Төп рольләрдәге яшьләр бик ошады. Зур тырышлык куйганнары, сәхнәдә яшәүләре күренеп тора. Үзебездән чыгып әйтәм: бу әсәрне кую җиңел түгел. Текстның күп өлеше шигъри формада язылган. Аның белән эшләү дә, тамашачыга кабул итү дә авыррак. Әле без берничә ай әзерләдек, Тинчурин театры ике атна эчендә куйды. Шунысы кызганыч булды: пьесаны бик кыскартканнар, күп кенә кызыклы сәхнәләр төшеп калган. Мин уйнаган Гаделмәләк образы бөтенләй башкача күренде миңа, башта танымадым да хәтта, – ди театр артисты. – Тинчурин театрының үзенә күрә, безнеке үзенә күрә кызыклы инде. Минемчә, спектакльне ничек кабул итсәләр дә, әйбәт. Без бит тере тамашачы белән элемтәгә керәбез. Төрле кешедән төрле фикер ишетү ул табигый.

Тамашачы спектакль башында телефонга багынмаска дип кисәтелгән иде. Хәер, аңа берәүнең дә вакыты булмады. Артистлар сәхнәдә, залда, балконда уйнадылар, тамашачы белән чын мәгънәсендә элемтәгә керделәр. Һәрбер фраза берничә мәгънәгә ия иде. Кемдер мәхәббәт тарихын күреп сөенсә, кемдер тирәнрәк мәгънәләр тапты. Ни дисәң дә, тынычлык кирәк инде. Хәтта мәхәббәткә дә.

«Хан кызы Турандык» спектаклен Тинчурин театрында 30 сентябрь, 14, 29 октябрьдә кабат карарга мөмкин булачак.

Ләйсән САФИНА

Баш мөхәррир –
САБИРОВА Гөлнара Ильяс кызы
Газетаны оештыручылар:
ТАТАРСТАН ДӘҮЛӘТ СОВЕТЫ, МИНИСТРЛАР КАБИНЕТЫ,
РЕДАКЦИЯНЕҢ ХЕЗМӘТ КОЛЛЕКТИВЫ
Газета Татарстан Республикасы Информация һәм матбугат министрлыгында 1995 елның 21 июнендә теркәлгән.
Теркәү таныклыгының номеры – 430.
Газета матбугат чараларының үзәк каталогына кертелгән.
Тираж – 6708 данә
Гомуми тираж – 15890 данә
Газетага сертификат бирелде Заказ 337

РЕДАКЦИЯ ҺӘМ НӘШЕР АДРЕСЫ
420097, Казан, Академия ур., 2 й.
«Ватаным Татарстан» газетасы редакциясе.
www.vatantat.ru
info@vatantat.ru, vatantat@list.ru, vtreklama@mail.ru
89179270040
Индекс П2409 (гадәти сан – атнага дүрт тапкыр чыга)
П2448 (гадәти сан, пенсионерлар өчен)
П2449 (гадәти сан, оешмалар өчен)
П2435 (җомга саны)

ТЕЛЕФОННАР
222-09-70 – кабул итү бүлмәсе
222-09-67 – баш мөхәррирнең беренче урынбасары
222-09-73, 222-09-69, 222-09-65 – баш мөхәррир урынбасарлары
222-09-68 – авыл хуҗалыгы, фән һәм мәгариф
222-09-67 – дин, сәламәтлек
222-09-64 – әдәбият, сайт
222-09-66 – сәясәт, тәрҗемә, оператор, хатлар һәм социаль мәсьәләләр
222-09-65 – реклама бүлеге
222-09-72 – бухгалтерия
222-09-73 – компьютер үзәге
221-18-99 – газета килмәсә яки соңарып килсә

Оригинал макет **Jahat™** программалар пакеты ярдәмендә әзерләнде. Мәкалә авторларының фикерләре редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин. Хатлар, кульязмалар, рәсемнәр рецензияләнми һәм кире кайтарылмый.
R тамгасы куелган язмалар реклама буларак тәкъдим ителә.
N тамгасы куелган язмалар килешү нигезендә басыла.
Күчереп бастыру өчен редакциядән язмача рөхсәт алу шарт.
График буенча бу санга 20 сәгатьтә кул куелырга тиеш.
Кул куелды – 20 сәгатьтә.
Ваклап сату бәясе килешү буенча.
Газета «ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс» полиграфия-нәшрият комплексында басылып чыкты
(420066, Казан шәһәре, Декабристлар ур., 2й.).
16+